

BUITEN

5^e JAARGANG N°. 24.

ZATERDAG 17 JUNI 1911.

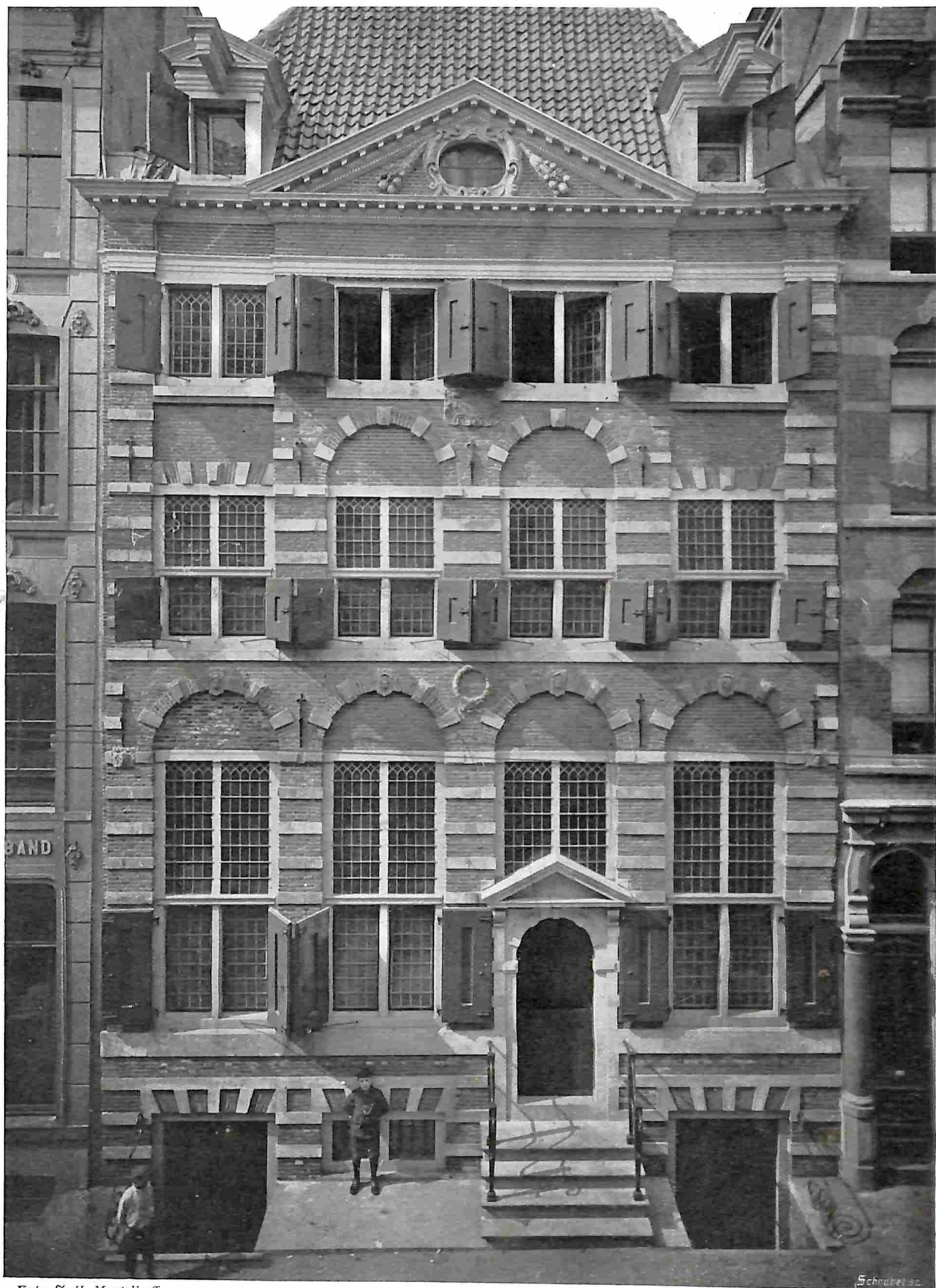

Foto J. H. Martelhoff.

DE GERESTAUREERDE VOORGEVEL VAN HET REMBRANDT-HUIS.

INHOUD:

EEN SCHESTSJE UIT HET PROVINCIE-LEVEN ONZER OOSTELIJKE NABUREN, DOOR D. J. G.	BLZ. 278
DE AARD- OF REGENWORM, DOOR P. FRANSEN Jz.	279
DE HENGST (GEDICHT), DOOR M. M. BLANKERT	279
HET REMBRANDT-HUIS, DOOR J. F. L. DE BALBIAN VERSTER, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 277 EN 280—283
ZUID-BEVELAND, VOORNAMELIJK ALS LANDBOUWLAND (VERVOLG), DOOR DR. H. BLINK, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 284—286
DE GROOTE WARINGINBOOM TE WELTEVREDEN, ILL.	286—287
DE NONNEN, NAAR HET DUITSCHE VAN E.	BLZ. 286
ECHOVERSCHIJNSELEN, DOOR G., GEÏLLUSTREERD.	288
DE GRAUWE VLEGENVANGER, DOOR J. V., GEÏLLUSTR.	288

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle kopij ook die met illustraties, zoomede afzonderlijke illustraties (fotografieën, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74-76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzochten beleefdelijk uit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Sibl. No. 214.

Een schetsje uit het provincie-leven onzer Oostelijke naburen.

IEDER, die in Frankfort en omgeving gereisd heeft, moet het zijn opgevallen, dat gedurende zekeren tijd van het jaar op meerdere plaatsen boven de deuren kransen van dennenhout zijn bevestigd. Deze „Fichtenkränze" zijn de geijkte uithangborden van Wirtschafte, waar de bekende Äpfelwein te krijgen is, een drank, die vooral in deze streken veel gebruikt wordt. Evenals Deventer om zijn koek en Weesp om zijn moppen, is de streek om Frankfort bekend om haar appelwijn, veel meer nog dan om de z. g. knackwurst. Wij bezochten eenige „Äpfelwein-Ausschänke" in het gedeelte der stad aan de overzijde der rivier gelegen, Saksenhausen genaamd, en hadden zodoende gelegenheid, kennis te maken met den ouden, onvervalschten, gemütlichen Duitser, het echte type, dat men in de moderne Groszstadt te vergeefs zoekt; het is daar verdwenen of in de groote menigte verloren gegaan.

Saksenhausen is eigenlijk een stadje op zichzelf, dat zich niets aantrekt van het drukke gedoe van het vlakbij gelegen Frankfort, waarvan het de toenemende ontwikkeling met de hieraan verbonden nieuwigheden op elk gebied met leede oogen aanzag, hoewel het toch niet kon verhinderen, dat zijn stille rust en eenvoud verstoord werden door het sirengeluid der electriche trams. Waren deze er niet, men zou zich in een middeleeuwsch stadje wanen met zijn somber verlichte, aan winkels arme straten, zijn hobbelige keien en ouderwetsche huizen. Vele steden in Deutschland zijn zoogenaamde tweelingsteden, gelegen aan beide zijden van een groote rivier, zooals Keulen—Deutz, Koblenz—Ehrenbreitstein, Mainz—Kastel, Bingen—Bingerbrück, Baseldstadt—Baselland, maar nergens valt het verschil tusschen modern en antiek zóo op als in Frankfort—Saksenhausen.

Op een avond gingen wij er heen over de Alte Mainbrücke, de oudste van de vijf, die beide stadsdeelen verbinden. Zelfs in de bruggen ziet men het groote verschil: op eenigen afstand van deze oude steenen, onder Karel den Groote gebouwde, brug, heeft men den „Eisernen Steg", een kunstig geconstrueerde stalen voetbrug, volgens deskundigen een meesterstuk van brugbouwkunst. Mijn gids maakte mij op een zeer eenvoudig beeld, den Grooten Karel voorstellende, opmerkzaam, dat midden op de brug staat, en op een steenen haan, daarnaast op een voetstuk geplaatst. Natuurlijk had deze haan zijn legende; aan legenden toch is Frankfort zeer rijk: De bouwmeester van de brug moest deze op een bepaalden datum afleveren op straffe des doods, indien hij niet aan zijn verplichtingen voldeed. Toen hij zag, dat hij met zijn werk niet gereed zou komen, vroeg hij den duivel om raad. Deze zal hem helpen

op voorwaarde, dat de architect hem het eerste levende wezen overlevert, dat de brug passeert. Als de brug klaar is, gaat de architect zelf het eerst er over, maar jaagt een haan voor zich uit. De duivel neemt dezen onder protest in ontvangst en maakt zich zoo kwaad, dat hij er een gat mee in de brug gooit. Men laat u nog het rooster zien, waaronder dit gat verborgen is.

Toen wij aan de overzijde der brug waren, zagen wij achter ons de grillige omtrekken van daken en torens zich scherp afteekenen tegen den rossen gloed der avondlucht; de duizenden lichtjes van de Mainkade werden in lange spiralen door het zacht kabbelende water teruggekaatst en een dof gedruisch van verwijderd stadsrumoer trof ons oor. Wij stonden op het ruime terras van de oude Dreikönigskirche en genoten een oogenblik van dit eigenaardig nachtelijk schouwspel; daarna daalden we, arm in arm, volgens Duitse gewoonte, de breede trappen af en waren toen onmiddellijk in het oude Saksenhausen, onze voeten pijnigende aan de hobbelige keien en nu en dan stilstaande om te beraadslagen, welken weg in te slaan. In de schaars verlichte, nauwe straatjes zagen wij om de haverklap een Fichtenkränze, het eenige uiterlijke kenteeken van een Äpfelwein-Ausschänke. Deze Wirtschafte zijn gewone woningen en slechts tijdelijk als zoodanig ingericht; men noemt ze Heckenwirtschafte; slechts vier weken per jaar zijn ze geopend. De eigenaars verdienen in dien tijd een aardig duitje; de productie-kosten toch van den drank, die door henzelf „gekeltert" wordt, zijn gering, maar de consumptie is in dien korten tijd zeer groot en daarbij zeer goedkoop, daar een groot glas (Becher) van dezen heerlijken, irisschen wijn slechts 10 pfenning of 6 cent kost.

Zooals gezegd, kent men de Ausschänke alleen aan den dennenkrans, ofschoon elke Wirtschaft zijn eigen naam heeft, die echter slechts in den volksmond bestaat. Zoo hoorde ik de namen: Schwarzer Bock, Weiszer Bock, Lange Esel, Bienchen, Kleine Saksenhauser, Schöne Frau, Krawalschachtel, Eichkätzel, Dickwortzphilip (dat is Philip, die vroeger in Dickwurzeln gehandeld heeft). Ieder Saksenhauser kent die namen.

Enkele van die drinkgelegenheden traden wij binnen, eerst door een smal gangetje, dan over een klein binnenpleintje, vervolgens door een nauw poortje, eindelijk via een gang kwamen wij in een ruim, helder verlicht vertrek, waar in een hoek een zeer eenvoudig buffet was opgeslagen, en langs de wanden in 't midden zeer primitief tafels en banken waren neergezet. Wij namen een paar plaatsjes in, die nog opengebleven waren, en werden tegelijkertijd met de meeste gulheid begroet door onze naaste buurlieden. Direkt trof ons de gastvrijheid, de prettige toon, die hier heerschte, wars van alle grofheid en luidruchtigheid, zoo hemelsbreed verschillend met die, welke wij bij ons in dergelijke gelegenheden gewoon zijn. En toch, rijk en arm, notabelen en kleine luijden, zaten hier dooreen en converseerden met de grootste levendigheid, want de Zuid-Duitscher staat om zijn geestigheid, zijn prettig humeur en zijn gezellig praten bekend. De vroolijkheid werkte zóo aanstekelijk, dat wij ons hier direkt thuis gevoelden en op de aangenaamste wijze zaten te kouten met onzen buurman, een Stammgast, wien men het wegens zijn eenvoudige, landelijk uiterlijk niet zou aanzien, dat hij zooveel gereisd had. Hij gaf blijk, uitstekend op de hoogte te zijn van Hollandsche toestanden, vertelde ons van zijn eerste reis in Holland, dat hij toen nog slechts kende „vom Hörensagen" en van de bekende Marker- en Volendammer illustraties in tijdschriften, en hoe vreemd hij opkeek, toen hij den toestand geheel anders vond dan hij verwacht had. Op zijn verdere reizen gevoelde hij hoe langer hoe meer sympathie voor dat kleine volk van de klei, dat, alhoewel vroeger zoo groot, ook thans nog op het gebied van handel en verkeer geen slechten naam had. En het viel mij op, dat deze eenvoudige menschen met, ik zou haast zeggen, boerachtig voorkomen, zoo gezellig en tegelijk zoo degelijk konden praten, want langzamerhand was ons geheele hoekje in een gesprek over Holland gewikkeld en ik verbaasde mij, dat ze niet alleen veel van Hollands historie afwisten, maar ook konden meepraten over de laatste kiekjes van Prinses Juliana en hare, hun zoo sympathieke, Moeder.

En intusschen schonk de frissche waardin maar steeds de ledige glazen weer in uit haar „Bembel", een Thonkrug, dat is leemen kruik, die ze aan het buffet naar behoefte uit den onuitputtelijken voorraad bijvalde.

„Seh'n sie den alten Herrn da in der einfachen Lodenjoppe?" zei mijn buurman en hij wees mij op een eenvoudig oud heertje, dat met een ander vroolijk oudje in het edele schaakspel verdiept was, beiden Stammgäste, te oordeelen naar den op hun glas liggenden, kunstig uit hout vervaardigden „Deckel", waarin het Frankforter- of familiewapen sierlijk was gesneden.

„Dat is een van de rijkste ingezetenen, millionair, zooals er hier meerdere wonen. Dat zoudt u zoo niet zeggen, hé? Elken avond, zoo lang er appelwijn is, gaat hij eerst zijn partijtje maken en komt dan hier aan de tafel de gezelligheid verhoogen. U zult van avond met al die heeren daar nog wel kennis maken".

Wij konden echter niet te lang blijven, omdat wij nog meer van het oude stadje wilden zien en verlieten ons gastvrije gezelschap, juist toen een paar Musiker binnentraden, die hier in dezen tijd van Wirtschaft tot Wirtschaft trekken, om hun muzikale talenten ten toon te spreiden. Later zagen we meerdere van die dienaren van Orpheus, ook „Hausierer", die de bekende

Apfelkuchen, en „Brätsebuben”, dat zijn Italiaansche knapen, die kastanjes te koop aanboden, echter zonder de brutaliteit, die in andere streken aan dit slag menschen eigen is. Die Brätsebuben ziet men bijzonder veel in deze Duitse landen, meestal op de hoeken van straten, waar zij, weer en wind trotseerend, achter hun „pofovens” staan.

De aangenaamste herinneringen hebben wij van Saksenhausen behouden. Later zijn wij nog meermalen het vriendelijke stadje doorgetrokken bij onze bezoeken aan het Schopenhauerhaus en de Goethe-Ruhe, het geliefkoosde mijmerplekje van den dichter, van waar hij een heerlijk uitzicht had op zijn geboorteplaats.

D. J. G.

DE AARD- OF REGENWORM.

VAN dezen kleinen ploeger zegt Henri de Parville in *Les Annales*: Hij heeft onze sympathie niet, en toch is hij hoogst nuttig voor den landbouw. Hij is een uitstekend arbeider en is voortdurend bezig onzen bodem te verbeteren. De regenwormen doorploegen den grond in alle richtingen en brengen voortdurend groote hoeveelheden verteerde aarde naar de oppervlakte, die zij uit de diepte ophalen. Zij doorboren den grond als een zeef. De bodem bevat een massa koolzure kalk in water opgelost. De wormen nu bezitten, zooals Edmond Perrier heeft aangetoond, klieren, welke gekristalliseerde koolzure kalk afscheiden. Met het grootste geduld wordt deze door den worm verspreid. Op deze wijze verplaatst hij jaarlijks 600 gram aarde. Nog op eene andere manier werken de regenwormen mee tot de vruchtbaarheid van den grond. Zij verzamelen de organische stoffen van de oppervlakte: verdorde en afgevalen bladeren, enz. en bevorderen daardoor den samenhang van den humus. Ch. E. de Ribaucourt en André Combault hebben interessante mededeelingen gedaan omtrent het nut van de regenwormen voor den landbouw. Zij graven gangen, die tot meer dan 5 M. diep gaan. Daardoor kan de lucht in den ondergrond toetreden en dringt het regenwater tot in de diepte. Genoemde heeren vonden gangen, verscheidene M. lang, welke aardlagen van leem doorboorden, welke de bouw-aarde afscheidde van den onderliggenden doordringbaren grond. Zonder deze gangen van ongeveer 5 m.M. in doorsnee, zou het boven de leemlaag liggende water den vruchtbaarsten akker spoedig in een moeras herschapen hebben.

De wortels der boomen dringen vaak zoo diep in den grond, dat de lucht niet tot hen kan komen en zij dus zouden stikken, waarvan de dood des booms het gevolg zou wezen.

Daar de ondergrond nooit door werktuigen omgewoeld wordt, geschiedt de ademhaling der boomwortels door middel van deze gangen. Zij zijn het, die het mogelijk maken, dat het koolzuur, zwaarder dan gewone lucht, zich gemakkelijker verspreidt.

Te Morguis (Valais) vindt men op 2000 M. hoogte een volkomen onvruchtbaren bodem. De heeren de Ribaucourt en Combault brachten een groot aantal regenwormen op dit terrein. Een jaar later was de grond reeds door een laagje humus bedekt. Ook brachten zij op de naakte en droge rotsen exemplaren van de *Helodrilus octoeadus*, die op de berghellingen leven. Als de regenwormen op eene gladde oppervlakte voortkruipen, laten zij een slijmachtige zelfstandigheid achter, waardoor wij steeds hun spoor kunnen volgen. Een jaar daarna kon men dit spoor duidelijk onderscheiden. Op die rots waren korstmossen gegroeid en deze zijn het uitgangspunt van allen plantengroei. Na de korstmossen kwamen de ware mossen en achtereenvolgens andere hooger bewerkte planten. De plantengroei was dus door de wormen tot stand gebracht.

De inboorlingen van den Boven-Nijl en de Boven-Congo hebben sedert lang het nut van de aardwormen erkend. Zij weigeren een akker te bewerken, die geen aardwormen bevat. En onze bouwers gaan intusschen voort ze overal, waar ze kunnen te verdelen. Zij rapen ze op uit de door den ploeg getrokken vore en werpen ze als voedsel voor de vogels, die er zeer op verlekkerd zijn. 't Is beter ze in den grond te laten, dien ze voortdurend en zonder ophouden luchten en omwerken. Men verwijt den regenwormen echter — en niet zonder reden — eenige misdaden. Zij brengen de voor mensch en dier besmettelijke ziektekiemen naar boven, als zij b.v. de veepestbacteriën zoeken in de lijken der aan de veepest gestorven dieren, welke toch diep in den grond begraven waren. Dat is de waarheid. Doch om dit gevaar te voorkomen zou men de lijken der gestorven dieren eerst met een laag kalk kunnen bedekken.

Men zegt ook weleens, dat de aardworm in het lichaam van den mensch dringt. Doch daarin heeft men ongelijk. Men verwacht hem dan met zijn naamgenoot den *spoelworm*. Nooit is de aardworm parasiet van den mensch. Vooral in Engeland begaaf men deze vergissing vaak. Een andere beschuldiging is *wel* waar. Een te groot aantal wormen kan de ontkieming tegenhouden van kleine zaden, welke zij met de aarde inslikken. Zij rollen zich om de tengere wortels van pas geplante gewassen en vernielen dikwijls de uiteinden ervan. De tuinlieden alleen hebben de aardwormen te duchten en vervolgen ze in tuinen, boschjes en grasranden. Maar wat zijn deze grieven in vergelijking met de groote en vele diensten, die de aardwormen dagelijks aan den landbouw bewijzen? Als men ze zonder reden doodt, zooals bijna overal in Frankrijk geschiedt, berooft men zich van onvermoeide helpers bij den landbouw”.

Darwin is vol waardeering van het nut der regenwormen of pieren, waar hij zegt: „In vele deelen van Engeland bedraagt het gewicht van de aarde, dat per jaar en per acre door hun spijskanaal naar de oppervlakte wordt vervoerd, in drogen toestand meer dan 10 ton (10516 K.G.): de geheele bovenste laag teelaarde gaat dus binnen weinige jaren door hun lichaam. Op deze wijze worden steeds nieuwe bestanddeelen van den bouwgrond blootgesteld aan den invloed van 't koolzuur en van de humuszuren van den bodem; vooral de laatste schijnen een krachtige ontledende werking op de gesteenten uit te oefenen. De regenwormen brengen de bestanddeelen van de humuslaag, waarmee de bouwgrond bedekt is, in omstandigheden, die voor de rotting en de verwerking in hooge mate gunstig zijn. De bodem wordt door hen op uitmuntende wijze voorbereid voor den plantengroei en voor de ontkieming van zaden: door hun werkzaamheid komt de bouwgrond herhaaldelijk met de lucht in aanraking en worden zijne bestanddeelen op zulk een wijze gesorteerd, dat er ten slotte geen steentjes in achterblijven, die te groot zijn voor het spijskanaal der wormen. Zij mengen alles goed dooreen, gelijk een tuinman doet, die fijne aarde gereed maakt voor zijne kostbaarste planten. In dezen toestand is de bodem goed geschikt om vocht terug te houden en alle oplosbare bestanddeelen tot zich te trekken, waardoor ook het proces van de salpetervorming bespoedigd wordt. Tot wonderbaarlijke gevolgtrekkingen leidt het feit, dat de geheele, aan de oppervlakte liggende humusmassa herhaaldelijk door het lichaam van de regenwormen is heengegaan en binnen luttele jaren opnieuw dezen weg zal nemen. Hoewel de ploeg een van de alleroudste en belangrijkste uitvindingen is, die ooit door den mensch gedaan zijn, werd reeds lang voordat dit werktuig in gebruik kwam, het land geregeld omgewoeld door de regenwormen, en houden deze zich nog voortdurend met denzelfden arbeid bezig. Het is te betwijfelen, of enig dier een even belangrijke rol heeft gespeeld in de geschiedenis der aarde als deze laag georganiseerde wezens”.

Het oordeel van Prof. Dr. Ritzema Bos omtrent de regen- of aardwormen luidt: „In bloempotten mag men geen regenwormen dulden, daar het zuurachtige vocht, 't welk zij afscheiden, in een zoo enge ruimte voor den groei der planten hinderlijk is. Hiervan kan geen sprake zijn op den akker, waarin zij echter op een andere wijze nadeelig kunnen worden. Wel is mij herhaaldelijk voorgekomen, dat de tuinlieden hen ten onrechte beschuldigden, jonge, sinds kort ontkiemde plantjes van allerlei soort te hebben vernield, terwijl 't mij bleek, dat nu eens emelten, dan weer ritnaalden, engerlingen of larven van rozenkevertjes, bij bieten doorgaans de bietenkevertjes, de schuldigen waren. Maar toch heb ik vaak genoeg de gelegenheid gehad mij er van te overtuigen, dat vooral op vochtige plekken — de regenwormen vele kiemplanten en andere jonge planten van allerlei soort in hunne gaten trekken om ze op te eten”.

Gelukkig dat de aardwormen in meer dan 100 soorten over de geheele aarde, zoowel in de Oude als de Nieuwe wereld voorkomen, want het aantal hunner vijanden, voor wie zij een lekker beetje vormen, is verbazend talrijk. Onder hen noemen wij de vogels, zoowel de insecten- als de zaadeters, de mollen, egels, spitsmuizen, de visschen, padden en salamanders. Kevers en duizendpooten verslinden ze als een lekkernij. In de tropische gewesten treft men aardwormen (*Lumbriciden*) aan ter lengte van een Meter, terwijl andere soorten zich door een bijzondere kleur onderscheiden.

P. FRANSEN Jz.

DE HENGST.

O, hengst, o prachtig, krachtig dier!
Hoe blinkt uw oog, gelijk een vier!
Hoe trilt uw lijf van leven!
Gij springt en danst gelijk een veer!
Veerkrachtig op! veerkrachtig neer!
Uw hoeven — trippelend — zweven!

Gij briescht, terwijl ge uw leden rekt,
En hoog uw kop naar boven strekt,
En drijft uw wild verlangen
De wereld in, waar 't wordt gehoord!
Vanwaar alras een wederwoord
Wordt in uw oor gevangen.

Gij draait uw lijf in 't zonnelicht,
Weerkaatst den glans in ons gezicht,
Schudt golvend uwe manen!
Gij draait en kromt uw fieren nek,
Gij recht u, 't schuim wolkt van uw bek,
Dat stuift als dons van zwanen.

Gij blinkt en trilt van levenslust,
Van vuur dat nooit is uitgebluscht,
Gij, krachtvol, bruisend leven!
Wat dier men aan uw zijde ziet,
Het haalt bij uwe vormen niet,
't Moet schoonheidsprijs u geven!

M. M. BLANKERT.

Foto J. H. Martelhoff.

DE AGTERCAEMER OFTE SAEL, BESTUURSKAMER EN BIBLIOTHEEK.

HET REMBRANDT-HUIS.

OP Zaterdag 10 Juni heeft Hare Majesteit de Koningin, vergezeld van den Prins der Nederlanden, bij een bezoek aan het historische perceel „in de Breestraat bij Sint Antoniesluys”, de Stichting het Rembrandthuis geopend verklaard. Een feit van groote en blijvende beteekenis.

De Koningin en de Prins werden in het „Voorhuys” verwelkomd door bestuurders van de Stichting, de heeren Prof. Mr. H. P. G. Quack, voorzitter; Jhr. P. Hartsen, eere-lid; Dr. A. Bredius, vice-voorzitter; C. G. 't Hooft en Jhr. Mr. J. F. Backer, secretaris. De heer H. J. de Marez Oyens, de prentmeester, in het buitenland verblijvende, was door ongesteldheid verhinderd aanwezig te zijn. Voorts waren hier tegenwoordig de heer K. P. C. Bazel, de architect die het gebouw in zijn tegenwoordigen toestand uit een diep verval heeft gereconstrueerd, en de heer E. W. Moes, Directeur van 's Rijks Prentenkabinet, uit welke verzameling onder goedkeuring der Regeering een aantal etsen aan de Stichting in bruikleen werden afgestaan. Nog andere genodigden, die op gelijke wijze groot aandeel hebben gehad in de verwezenlijking van de bestemming van het Rembrandthuis, hadden niet aanwezig kunnen zijn: Dr. Jan Veth, nog kort te voren medebestuurder van de Stichting, de heer A. W. M. Mensing, van de firma Frederik Muller & Co. en Dr. C. Hofstede de Groot, die beiden door verblijf in het buitenland waren verhinderd. Laatstgenoemde echter was tegenwoordig door zijn adjunct, Dr. Kurt Freise.

Maar onder hen, die de Koningin bij Hare komst in het Rembrandt-Huis begroetten, behoorde ook degenen die het eerst het denkbeeld voor deze Stichting aan de hand had gedaan, de reeds 87-jarige Jozef Israëls, nestor der Nederlandsche schilders, die vergezeld van zijn zoon, uit Den Haag was overgekomen om deze gebeurtenis bij te wonen.

Aan het einde van het bezoek gaf de Koningin den voorzitter de verzekering, dat Zij met groote ingenomenheid had waargenomen, hoe veel zorg en kunstzin aan de verwezenlijking van de nieuwe stichting waren besteed. Zij dankte Prof. Quack en de andere heeren, met name ook Jhr. Hartsen, en belangstellend vragend naar zijn welstand, wendde Hare Majesteit zich tot Jozef Israëls. Zij bracht hem dank dat hij, ondanks zijn hoogen leeftijd, hier tegenwoordig had willen zijn. De oude meester vertelde aan de Koningin, dat hij, nu reeds meer dan

zestig jaar geleden, hier in de Jodenbreestraat tegenover het Rembrandt-Huis had gewoond en hoe het hem toenmaals reeds een dagelijksche grief was geweest, dat het historische huis zoozeer in verval was geraakt. Maar te grooter was nu zijn voldoening, dat hij het eerherstel van Rembrandt's woning nog had mogen beleven.

De openingsplechtigheid — waarbij Prof. Quack een toespraak hield en H. M. de Koningin antwoordde, — en de daarop volgende bezichtiging, hadden ongeveer drie kwartier geduurd. Des middags werd de Stichting voor enkele bijzonderlijk genodigden ter bezichtiging gesteld, den daarop volgende Zondagmiddag, voor het eerst voor het publiek.

Thans volge een beknopte* beschrijving van het Rembrandt-Huis. Het kort begrip der reconstructie en tegelijk van de tegenwoordige bestemming zijn saamgevat in het opschrift van den stichtingssteen, welke geplaatst is in den zijmuur van het voorhuis. Die inscriptie luidt:

REMBRANDT'S WONING.
1639—1658.

Dit huis, waarvan de oude gevels, muren en zolderingen de indeeling aangeven der voornaamste vertrekken, doch waarvan de oorspronkelijke vensters de deuren, betimmeringen en de meubelen geheel verdwenen waren, — werd in de jaren 1908—1911 hersteld, van nieuw ontworpen ruimere trap en betimmeringen voorzien en ingericht voor het tentoonstellen van Rembrandt's etsen en teekeningen.

Het huis werd gebouwd in 1606. Volgens eene notarieele acte van 5 Januari 1639, werd Sinjeur Rembrandt Harmansz. eigenaar van „een huys en erve aan de Suytzijde van de Breestraat, wesende het tweede huys buytenwaerts van de St. Toonistraet, belent aen de Oostsijde Salvadoro Rodrigues en aen de Westsijde Nicolaes Elias, streckende voor van 's Heeren straten tot aen Bastiaen Jacobsz., kistemaecker.” De koopprijs was f 13.000, in vijf jaartermijnen te betalen. In werkelijkheid heeft Rembrandt echter nooit den vollen eigendom verkregen. In hetzelfde jaar, 1639, heeft hij het perceel betrokken en hij doorleefde er de gelukkige jaren van zijn huwelijk. Hier schilderde hij talloze malen de beeltenis der geliefde vrouw, die hem reeds in 1642 ontviel. Hier schiep hij, altijd bij de slagen die het lot hem bracht, weer troost puttende in nieuwe en verhoogde werkzaamheid, machtige kunstwerken, die zijn roem

hebben verbreid over de wereld. Hier ook maakte hij vele van de heerlijkste etsen, thans in het Rembrandt Huis tentoongesteld.

Zijn woning was eenmaal van kunstschaten vervuld, want de prachtlievende kunstenaar was een onverzadelijk verzamelaar van alles wat hij bewonderde. Hij ontleende zijn motieven aan Hollandsche en Duitsche zestiende-eeuwers, aan Italiaansche schilderijen en gravures, zelfs aan antieke plastiek, laat-gothieke beeldjes, renaissance-medailles en aan Indische teekeningen. De wanden van zijn huis (we volgen hier de interessante samenvatting door Jan Veth gegeven *), waren bedekt met schilderijen van Carracci, Giorgione, Giacomo Bassano, Rafaël, Michel Angelo, Palma Vecchio, Novellara, evenzeer als met stukken van Brouwer, den Jongen Hals, Lievens, Hercules Seghers, Lastman, Pinas, Porcellis, Anthonissen, Simon de Vlieger, terwijl hij intusschen als verzamelaar in het bijzonder ook Lucas van Leyden en zelfs Jan van Eyck in eere hield. In zijn tallooze portefeuilles vond men behalve massa's teekeningen van groote meesters, om zoo te zeggen, al wat het burijn maar had voortgebracht. Prenten van of naar Goltzius, Heemskerck, Lucas, Bloemaert, Mantegna, Rafaël, Michel Angelo, Tempesta, Titiaan. Maar ook Israël van Meckenen, Schongauer, Dürer en Holbein, en evenzeer Breughel, Van Dijck, Rubens, Jordaens, Mierevelt, Gallot, vindt men zoo volledig mogelijk aanwezig. Tuk op alle voorstellingen van het uitheemsche, verzamelde hij afbeeldingen van Tiroomsche landschappen, van Turksche en Romeinsche gebouwen en van oorlogstooneelen. Hij moest hertshorens en wilde beestenhuizen hebben, opgezette dieren zelfs, en naast aardkloten een harp en blaasinstrumenten, ook medailles en waaiers, ja wat eigenlijk niet al.

Buiten marmeren beeldhouwwerk, bezat hij tallooze antieken in gips en bovendien op de natuur genomen pleisterafgietsels van slapende kinderen, en van allerlei handen en koppen, waaronder die van een moor en van Prins Maurits. Maar bovenal ook aan het vreemde van wapens verzadigde hij gaarne zijn oogendorst. Een tijdgenoot (de dichter Andries Pels) gewaagt er van, hoe hij

....door de gansche Stad op bruggen, en op hoeken,
Op Nieuwe, en Noordermarkt zeer ijd'rig op ging zoeken
Harnassen, Moriljons, Japansche Ponjerts, Bont,
En Rafelkraagen, die hij schilderachtig vond.

In zijn boedel vindt men van dien aard de grootste variëteit: assegaaien, bogen, schilden, antieke en Indiaansche geweren, kurassen, zwaarden, helmotten, hellebaarden, kruiflesschen, antieke lappen, Oost-Indische doozen, Spaansche stoelen en wat al niet meer. Nooit heeft een kunstenaar wonderlijker verzameling kostbaarheden saamgebracht.

Al deze en meer bijzonderheden zijn te vinden in den bekenden inventaris van 25 Juni 1656, opgemaakt voor de Desolate Boedelskamer bij Rembrandt's faillietverklaring. Droevig en dramatisch document, maar tegelijk toch ook een onwaardeerbare bron voor de kennis van 's meesters leven en in het bijzonder van zijne woning in de Breestraat.

In Februari 1658 werd het huis, op verzoek van Mr. Henricus Torquinius, „curateur over den boedel van Rembrandt van Rijn”, bij executie verkocht aan Lieven Symonsz., een schoenmaker, voor de hoofdsom van f 11.218. De kostelijke inboedel werd in het logement de Keizerskroon in de Kalverstraat, ver zelfs beneden de toenmalige waarde, verkocht, en daarna volgde nog terzelfder plaatse in het laatst van het jaar een veiling van „de Papier Kunst, bestaende in de kunst van verscheyde der voornaemste so Italiaensche, Fransche, Duytsche, ende Rembrandt van Rijn met een groote curiositeit te samen versamelt”. (Dit volgens een aanplakbiljet, waarvan de tekst bekend is uit een catalogus, gedrukt in het jaar 1810, en waarvan thans een exemplaar in het Rembrandt Huis is te zien). De verdere geschiedenis van het huis is kort verteld, wanneer men zegt dat het achtereenvolgens in verschillende handen is overgegaan en daarbij steeds meer werd verdeeld en gesplitst om velen tegelijk te herbergen. Eindelijk, in het Rembrandt-jaar, is het overgegaan in eigendom van de Stad Amsterdam, waarna, door de vorstelijke schenking van een ton gouds door Jhr. Hartzen, de overdracht aan de „Stichting Rembrandt Huis” werd mogelijk gemaakt. Deze werd opgericht bij acte, verleden voor den notaris Pollones, op 27 Maart 1907, waarbij voor de eerste maal tot bestuurders werden benoemd de heeren P. van Eeghen, Mr. H. P. G. Ouack, H. J. de Marez Oyens, C. G. 't Hooft en Jhr. Mr. J. F. Backer. De heer van Eeghen is sedert overleden. Na de op-

*) Rembrandt's Leven en Kunst, met 50 reproducties naar etsen en teekeningen en 50 afzonderlijke photogravures naar zijn meest beoemde schilderijen.

Foto J. H. Martelhoff.

ACHTERHUIS. LINKS DE RAMEN VAN DE KUNSTCAEMER.

richting zijn ook de heeren Dr. A. Bredius en Dr. Jan Veth leden van het bestuur geworden. Toen in 1908 het plan voor de nieuwe bestemming vasten vorm had gekregen, werd de architect de Bazel met de reconstructie belast. Hem wachtte een moeilijke taak. Om nu een denkbeeld te geven van de technische moeilijkheden welke hiermede gepaard gingen, meenen we wel niet beter te kunnen doen, dan ons te veroorloven, hier een gedeelte te ontleenen aan hetgeen hieromtrent is medege-deeld door Dr. Jan Veth in de „Korte Gids voor het Rembrandt Huis”.

Daar lezen we:

„Wat den toestand van het pand betreft, hoe noodig het was dien niet aan een toevallig beloop van zaken over te laten, is eerst recht gebleken toen het gebouw aan een nauwkeurig bouwkundig onderzoek werd onderworpen. Het kwam toen aan den dag, hoe men feitelijk met niet veel meer dan een bouwval te doen had, waarbij, reeds indien het een gewoon

Foto J. H. Martelhoff. HET VOORHUIS MET DE NIEUW ONTWERPEN TRAP.

Foto J. H. Martelhoff. HET REMBRANDT-HUIS. HET VOORHUIS.

Foto J. H. Martelhoff. HET REMBRANDT-HUIS. DE SYDELCAEMER.

Foto J. H. Martelhoff.

DE SCHILDERCAEMER, MET EEN KIJKJE NAAR DE KUNSTCAEMER.

pand zou gelden, ingrijpen noodig ware geweest. Zooveel te minder kon hier aan een strikt behoud van den status quo gedacht worden, nu de bedoeling voorzat om een blijvend eeren van de plek waar Rembrandt leefde en werkte, mogelijk te maken.

„De bouwval, die zóó niet lang meer had kunnen staan, moest dus in elk geval weder in hechten staat worden gebracht. Het heele huis was ter zijde overgehield, niet door verzakking, want de fundeering is gelukkig nog in goeden staat, maar door wrakke constructie, in verloop van tijd uitsloopen van binnenmuren en kozijnen, en ten slotte doordien het belendende hoekhuis twee- of driemaal werd afgebroken en verbouwd. Bij het weder rechtzetten van den gevel was het echter geenszins noodig dien steen voor steen af te breken en opnieuw op te metselen. Daar de muur voor het grootste gedeelte uit smalle penanten bestaat, konden die deelen, stuk voor stuk, nagenoeg in hun geheel recht gezet worden, ongeveer zooals men een kolommenbouw zou kunnen herstellen. Wat maar eenigszins geëerbiedigd kon worden, bleef in zijn verband, en de heele kroonlijst en kap met het bovenste metselwerk konden in hun geheel naar links verschoven worden.

„Een moeilijkheid had zich nog voorgedaan, toen het duidelijk bleek, dat de gevel van het in 1606 gebouwde huis oorspronkelijk een lagere trapgevel geweest was, niet ongelijk aan dien van het Huis aan de drie grachten, en dat hij tamelijk zeker, eerst nadat Rembrandt het huis verliet, en toen het pand in tweeën gesplitst werd, hooger was opgetrokken en van deze kroonlijst met fronton was voorzien. Rembrandt zelf heeft hoogst waarschijnlijk den gevel in dezen staat wel gekend, maar niet terwijl hij nog in het huis woonde.

„Evenwel is er niet ernstig aan gedacht den gevel tot zijn eerste gedaante terug te brengen. Hiermede toch zou ook een geheel en al wegbreken van de toch eigenaardig midden-zeventiende-eeuwsche bovenste verdieping met de gevolgen van dien gemoeid zijn geweest. En van het een in het ander komende, zou men in een restaureeren in den verkeerden zin van het woord vervallen zijn.

„De gevel werd dus, zooals die waarschijnlijk van omtrent 1660 af, tot ons gekomen was, behouden. Alleen werden er, nadat de halfverrotte negentiende-eeuwsche ramen gesloopt waren, in harmonie met het van karakter ongeschondene metselwerk, en in aansluiting met de gevonden resten der oude kozijnen, kruisvensters in aangebracht, — ongeveer zooals men een mooi oud meubel, waar stukken van geschonden waren, zou repareeren. In dezelfde lijn werd, nu de twee ingangen van het gesplitste huis waren vervallen, een voordeur aangebracht, die in samenhang is met het geheel van den gevel.

„Van binnen in het huis is in de eerste plaats het complex van later voor klein gebruik aangebrachte muren, tusschenverdiepingen, schotten, plafonds, trappen en stookplaatsen, waardoor de oorspronkelijke indeeling geheel gemaskeerd was geworden, weggesloopt. Heel de toevallige en willekeurige rompslomp eener inrichting tot het bewoond worden door vijf gezinnen en het gebruikt worden voor meer dan eene nering, — het gansche versomberde hutje-mutje van kamertjes en hokken, maakte aldus plaats voor de weder tot hun recht gebrachte mooie oude ruimten met het oorspronkelijke balkgestel, en waar weder op de wijze van vroeger het licht invalt”.

Wanneer we nu overgaan tot een beschrijving van het inwendige, kunnen de hierbij gevoegde afbeeldingen naar de

nieuwste foto's goeden dienst bewijzen en veel uitweiding overbodig maken. Moge de indeeling hier en daar afwijken van de oorspronkelijke, er is toch alle reden om de oude benamingen van de verschillende vertrekken te behouden.

Door de voordeur binnenkomende, betreedt men onmiddellijk het ruime en hooge Voorhuys. Deze statige hal is met marmer geplaveid, naar oud-Hollandschen trant met wit en zwarte „plavuizen”. De hooge, zware balkenlaag die haar schraagt is de oorspronkelijke, uit den wirwar van allerlei inwendige verbouwingen ongerept weer aan den dag gebracht. Op den achtergrond voert een trap naar boven. De ruimte is sober, maar statig gemeubeld. Naast de deur staat een eiken wisseltafel naar ouden trant; aan den binnenmuur rechts, nevens den reeds vermelden stichtingssteen, een prachtige, gebeeldhouwde vierdeurskast. Zij doet denken aan de „cas of key”, welke volgens een authentieke verklaring, in 1656 in dit Voorhuys heeft gestaan, als het onvreemdbaar eigendom van Rembrandt's trouwe gezellin Hendrickje Stoffels, en „dewelcke soodanigh was gestoffeert van linnen, wollen, silverwerck als goederen, dat de gemelte casse mette goederen van de schatsters doen ter tijt wierdegeëxtimeert op ses hondert gulden”.

Tegen de trap staat een gebeeldhouwde kist, — evenals de kast afkomstig van het eiland Marken, — en daarboven hangt een oude, uit de hand gekleurde kaart van Vrieslant, waarop ook St. Antonies Parochie, Saskia's geboorteplaats, is aangegeven.

Door een deur links in het Voorhuys, komt men in de Sydelcaemer, vroeger Rembrandt's pronkkamer en nu bestemd voor het tentoonstellen van eenige zijn etsen. Boven de hooge schouw hangt een kleurig stuk met veel figuren in het kostuum van den aanvang der 17e eeuw, van den ouderen Vingboons, den vader van den meer bekenden bouwmeester.

Gaat men door het Voorhuys naar het achterhuis, langs een vertrek, dat in den inventaris van 1656 als „de caemer agter de Sydelcaemer” wordt aangeduid, — dan komt men in de „Agtercaemer offte Sael”. Hier was Rembrandt's slaapvertrek. Door den uitbouw van een belendend huis is deze zaal kleiner en ook donkerder geworden dan zij vroeger zal geweest zijn. In het midden staat een oude Avondmaalstafel, omgeven door fraaie leunstoelen, naar een model in het Nederlandsch Museum. Dit deftige vertrek, met zijn mooie betimmering waarin boekenkasten zijn opgenomen, is bestemd voor vergaderzaal en voor bibliotheek.

We keeren naar het Voorhuys terug. Aan de achterzijde daarvan was een zogenaamde binnenpui met een ruimte, die werd aangeduid als „het kleine kantoor”, doch deze is niet verwezenlijkt om plaats te verkrijgen voor de trap, welke, om praktische redenen en gedachtig aan de bestemming van het huis als museum, vanzelf meer ruimte moest innemen dan de smalle, vermoedelijk een zogenaamde „steektrap”, in Rembrandt's woning.

Ter eerste verdieping vindt men, aan de voorzijde, de belangrijkste zaal van het gebouw. Het is de Schildercaemer, de plaats waar eenmaal Rembrandt's atelier is geweest. Toen onderscheidde men een groote en een kleine schilderkamer, naast elkander gelegen, nu is er een enkele zaal, over de volle breedte van het gebouw. Dit is de eigenlijke expositie-zaal. Hier zijn de etsen in een stille en doorlopende omlijsting geplaatst, die een strak verband houdt met de wandbetimmering. Verder zijn een aantal kleinere prenten in vitrines bij de ramen ondergebracht, terwijl nog een tafelvitrine, midden in het vertrek, etsen inhoudt welke daar zittend kunnen worden bekeken. Door een bijzondere inrichting kunnen de etsen in hunne omlijstingen uit de betimmering worden genomen en dan met behulp van een lift worden neergelaten in een kluis, in het onderhuis.

De Schildercaemer draagt een stemmig maar voornaam karakter, in overeenstemming met haar bestemming. In enkele hoofdzaken, we denken aan de in lood gevatte ruiten en voor een deel ook aan de schouw, is de 17e eeuwse renaissance recht wederbaren, maar meubileering en betimmering sluiten zich hierbij aan tot een volkomen stemmend en een prachtig geheel. Al dit binnen meubelwerk is naar de ontwerpen van den „omzichtigen en smaakvollen architect” uitgevoerd, onder leiding van den heer C. Oosshot.

Hier in de Schildercaemer zijn de kostbaarste en ook de meeste etsen tentoongesteld. Ongeveer 60 werden in bruikleen gegeven door Dr. Jan Veth, een elftal door de firma Frederik Muller & Co. en vijf stuks door 's Rijks Prentenkabinet. Voorloopig kunnen nog slechts enkele van het totaal van 95 etsen als eigendom van de Stichting worden aangemerkt.

Boven de schouw hangt een schilderij van Rembrandt's leermeester Pieter Lastman, gedateerd 1615, een voorstelling van de ontmoeting van Jacob en Ezau. Dit stuk is een geschenk van Dr. Bredius.

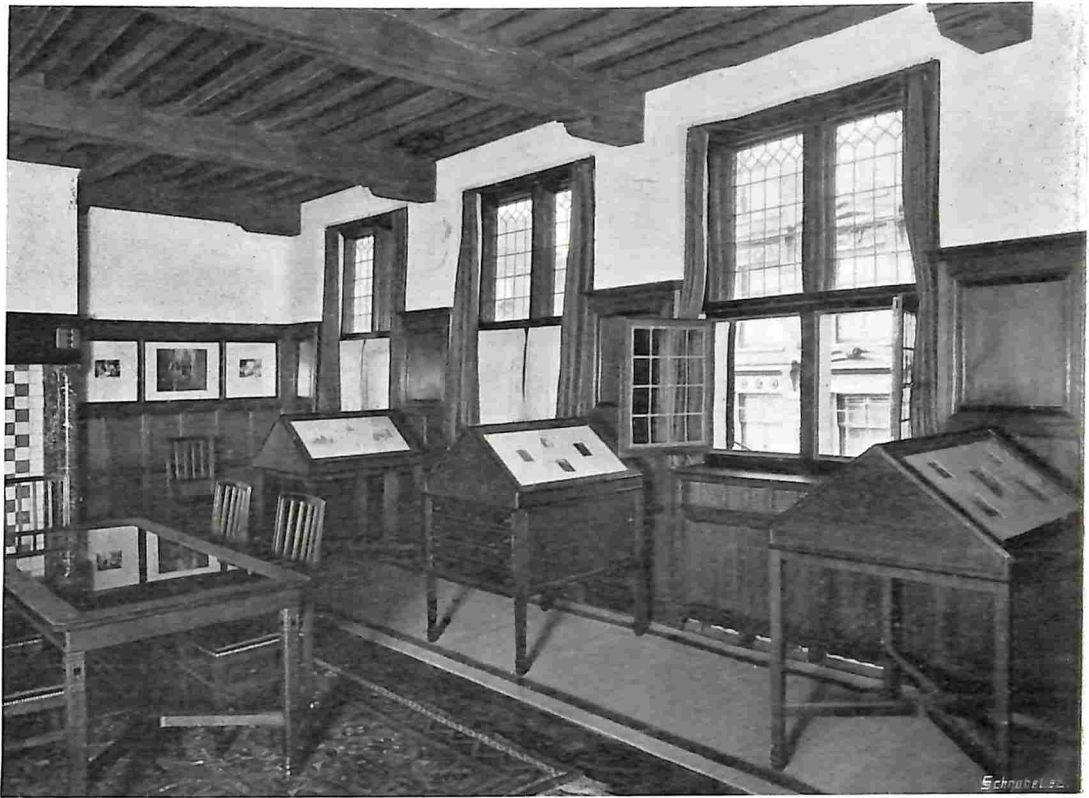

Foto J. H. Martelhoff. HET REMBRANDT-HUIS. DE SCHILDERCAEMER. VOORZIJD.

Achter de Schildercaemer ligt de Kunstcaemer. Hier ter plaatse was eenmaal een heel kabinet van antiquiteiten en zeldzaamheden, waar ook de „kunstboecken” met de prachtigste collectie gravures geborgen waren. Nu dient deze ruimte, voorloopig nog niet naar den eisch betimmerd en gemeubeld, tot het tentoonstellen van oorspronkelijke teekeningen van Rembrandt, uit zijn rijke verzameling door Dr. Hofstede de Groot afgestaan. Het is zijne bedoeling die teekeningen, 12 stuks in het geheel, na eenigen tijd weer door andere te vervangen. Nog eene teekening werd in bruikleen afgestaan door de heeren Frederik Muller & Co., een andere, zeer fraaie, werd aan de Stichting geschonken door den bestuurder Jhr. Backer.

Hiermede zijn de voornaamste vertrekken van het Rembrandt Huis, voor zoover zij voor het publiek toegankelijk zijn, in het kort beschreven. De hogere verdiepingen dienen tot woning voor den custos. Na Rembrandt's tijd moet het perceel zijn verhoogd. Toen hij het verliet waren op den zolder „diversche afschutsels, voor zijn leerlingen aldaer gestelt.”

Het ruime onderhuis is toegepast voor de verwarming en de verlichting van het gebouw. Hier vindt men ook de reeds vermelde kluis voor het bewaren van de kostbare etsen en de nog zeldzamer teekeningen. De verrassende ruimte in dit hooge onderhuis, doet er aan denken, dat Rembrandt het perceel in 1639 heeft gekocht van de erfgenamen van zekeren Pieter Beltens, een wijnhandelaar, zoodat deze groote kelderruimte oorspronkelijk gediend moet hebben voor den opslag van wijnavaten. Vermoedelijk bleef Rembrandt het onderhuis verhuren.

In den eersten rondzendbrief die van het Bestuur der Stichting uitging, in Augustus 1908, vinden we — blijkbaar van de hand des voorzitters, — een fraai woord over Rembrandt's woning, waarmede we deze korte beschrijving kunnen besluiten.

„Wij mogen niet vergeten, dat dit huis de omlijsting was voor heel de krachtige middenperiode van Rembrandt's leven. Stralende voorspoed scheen zijn deel, toen hij op 32-jarigen leeftijd, sints bijna 5 jaar gelukkig getrouwd met Saskia van Uylenburch, en reeds met roem beladen, tot den aankoop van het pand overging. Tijdens de drie jaren van zijn verblijf met Saskia in dit huis heeft Rembrandt er nog zonnig geluk gekend, soms aan neiging tot overmoed toegegeven. De ruime bruidschat van Saskia, de hooge inkomsten, die hij uit zijn toen gezochte en hoog betaalde kunst trok, hadden hem in staat gesteld allerlei kunstwerk en uitheemsche kostbaarheden, aan te koopen. Alles werd nu hierheen overgebracht, geschikt en nog aanzienlijk verrijkt en aangevuld. Het huis ademde onbekrompenheid, voornamen kunstzin en weelde. En het deed dit ook nog — al was het in anderen toon — toen daarna de sombere dagen kwamen, in den tijd dat Saskia, nog niet ten volle dertig jaar oud, hier sterven moest. Er ging toen zooveel voor Rembrandt onder. Maar het huis werd niet enkel de plaats waar hij van toen af zwaren kamp gestreden en veel geleden heeft, het bleef hem nog vijftien jaren nadien de warme omgeving, waarin zijn al dieper peilende kunst uit lijden en heerlijkheid ontstond, waarin zeker al het allerschoonste van heel zijn onvolprezen etswerk ten leven werd geroepen. Het huis op de Jodenbreestraat, waar ook Hendrickje en Titus als trouwe genooten met hem waren, is niet alleen getuige geweest van misschien het sterkste licht en donker in Rembrandt's intiemer bestaan, het heeft hem ook de sfeer geboden, waarin de bontste en stoutste droomen zijner groote kunst tot glorieuse daad werden. Het past ons er eerbiedig binnen te gaan. Wij betreden gewijden grond.”

J. F. L. DE BALBIAN VERSTER.

Foto J. Magiels.

BESSENPLUKKEN.

ZUID-BEVELAND, VOORNAMELIJK ALS LANDBOUWLAND

(Vervolg).

HET oudste gedeelte vormt een groot geheel, door een aaneengesloten dijk omringd, waarbinnen geen dijken gevonden worden, en dat met elkander in waterstaatkundig opzicht den Polder de Breede Watering beweesten Ierseke uitmaakt. De onregelmatige verdeling des bodems, bestaande uit door elkander liggende stukken lands, veel door gebogen lijnen ingesloten, van bochtige wegen doorsneden, wijst dit gedeelte van het eiland aan als een streek van zeer vroege bewoning, toen de verdeling der gronden nog plaats had zonder plan, zonder geregelde toepassing der meetkunde. Een groot gedeelte van dit vruchtbaar gebied wordt gebruikt als grasland, terwijl de bodem zich ook uitmuntend leent voor de ooftteelt. De schoone weiden met frisch groen, de talrijke mooie boomgaarden, welke nog steeds worden uitgebreid, de fruitteelt, die daarmede vereenigd wordt, de wegen overal met statig iepen-geboomte begroeid, daarnaast de bouwlanden met heerlijk koren en suikerbieten, dit maakt het oude gedeelte van Zuid-Beveland werkelijk tot een paradijs, zoodat de eere naam, om welke reden er ook aan gegeven, niet ongepast is.

In de later ingedijkte gedeelten van Zuid-Beveland heeft het landschap een ander karakter. De afzonderlijke polders zijn er kleiner; dit wijst er op, dat ze bij kleine gedeelten zijn aangewonnen.

Verder treedt daar het bouwland meer op den voorgrond. Maar daarenboven is hier het land meer regelmatig ingedeeld, volgens rechte lijnen en in regelmatige rechthoeken, zooals de nieuwere, planmatige landmeetkunde die heeft ontworpen, en eveneens van rechthoekige wegen doorsneden. Alleen de hoge dijken slingeren met bochten door het land; zij waren in hun aanleg nog eenigermate aan de grenslijnen gebonden, die de natuur hier aanwees bij de vorming van den bodem.

Ook in de nieuwe polders heeft overal de ooftteelt naast den akkerbouw een groote verbreiding. Aanzienlijke boomgaarden verheffen zich in grooten getale in schier alle polders.

De dorpen in de jongere polders hebben over 't geheel ook een anderen bouw dan die van het oudere land. Kloetingen, Kapelle, 's-Heer-Arendskerke en Biezeling vormen hoofdzakelijk geconcentreerde komdorpen, de huizen in een centrum vereenigd. Doch de dorpen in de jongere polders zijn meestal

ontstaan langs dijken en wegen, en vormen in de lengte uitgebouwde nederzettingen, z.g. streekdorpen.

Zeeland, bestaande uit eilandengroepen, die voor de landbewoners een zeker isolement gaven, heeft daardoor eigenaardige volkstypen bewaard. Als men door Zuid-Beveland rondwandelt, valt dit spoedig in het oog, in de eerste plaats bij de vrouwen. Wie de Zuid-Bevelandsche meisjes beschouwt, met de fijn besneden gezichten, de donkere haren en oogen en den vroolijken, levendigen geest, zal al spoedig tot de overtuiging komen, dat hier typen wonen, welke van de overige in Nederland voorkomende verschillen. Dit verschijnsel heeft aanleiding gegeven tot het veel verbreide sprookje, dat in Zuid-Beveland een sterke vermenging met Spaansch bloed zou hebben plaats gegrepen gedurende den tijd van onzen worstelstrijd met Spanje. Hoewel die meening geheel ongegrond is, kan toch op anthropologische gronden worden aangetoond, dat in Zuid-Beveland een vermenging bestaat van verschillende volkselementen. Het sterk voorkomende brunette type wijst op overblijfselen van het Alpine ras, ook wel Keldo-Slavisch ras genoemd, een oud volk, met donkerblond tot zwart haar en oogen, die nuances vertoonden van groen tot donkerbruin, welk ras uit het Oosten hier doordrong. Niet onwaarschijnlijk hebben van dit ras, hetwelk misschien de oudste bevolking van West Europa en ook van Nederland uitmaakte, doch dat door blonde Teutonische volken naar het zuiden verdrongen werd, zich groepen staande gehouden op de eilanden van Zeeland. Maar al bleven de Alpenen hier in aanzienlijker getal bewaard, toch losten zich hierin later andere elementen op. De leden van het Teutonische ras, die uit het Noorden de Nederlandsche gewesten overstroomden, de oudere volken verdrongen of gedeeltelijk in zich opnamen, kwamen betrekkelijk laat op de Zeeuwsche delta-eilanden, en drongen er op het eene eiland meer, op het andere in kleiner getal door. Daardoor ontstond er een vermenging, die op het eene eiland het Teutonische element, op het andere het Alpine meer doet uitkomen, terwijl alleen een kleine minderheid van personen de typische kenmerken van een der beide rassen vrij zuiver heeft bewaard. Door dit proces vindt men in geen deel van ons land van gelijken omvang een zoo groote verscheidenheid in gelaats-

vorm en physionomische uitdrukking als op de Zeeuwsche eilanden, zegt prof. Bolk terecht.

In Zuid-Beveland komen de elementen van het donkere Alpine ras nog duidelijk aan het licht, en heeft de vermenging een mooi vrouwen-type gevormd. Het behouden der schilderachtige nationale kleeding doet de raskenmerken bij de landmeisjes des te beter uitkomen.

De bewoners der Zeeuwsche eilanden hebben door hun isolement over 't geheel de nationale kleederdracht lang bewaard. Bij de mannen verdwijnt die wel meer en meer, zoodat men schier alleen bij de ouderen van dagen nog de volkseigene kleeding enkele malen kan zien, doch de vrouwen op het land, en ook gedeeltelijk in de stad, houden met zekeren trots het mooie nationale costume in eere, zelfs al vestigen zij zich elders. In den Haag en Rotterdam ziet men veel Zeeuwsche dienstmeisjes, die door haar kleeding, en vooral door den hoofdtooi, algemeen de aandacht trekken. En onder deze staan die van Zuid-Beveland bovenaan. De Goesche muts, met haar naar beide zijden breed uitronde kant, die de gouden hoeken en knoppen aan de zijden en op het voorhoofd omsluit, omlijst het donkere, fijne hoofd met een adellijken tooi, geeft aan het geheele uiterlijk iets opgewekts. De Goesche muts staat veel bevalliger dan de zedige van Walcheren; zij laat van achteren, doordat zij rond is uitgesneden, den hals goed zien, hoewel men aan den oostkant van het eiland neiging heeft om haar

Foto J. Magielse.

DE STOOMPLOEG IN WERKING.

lijk een eiland van akkerbouw, en bestaat voor het grootste gedeelte uit bouwland, hoewel in het land van Goes ook schoone graslanden voorkomen, gelijk wij opmerkten. Wegens de grootere opbrengst wordt in de laatste jaren het bouwland ten koste van het grasland uitgebreid. In 1900 besloeg de oppervlakte bouwland op het eiland 21549 H.A., en nam toe tot 22002 H.A. in 1910. Het grasland nam er af van 7787 H.A. in 1900 tot 7368 H.A. in 1910

Doch daarnaast is Zuid-Beveland meer en meer een tuinbouwland geworden, namelijk van ooft- en fruitteelt. In 1900 vond men er 367 H.A. tuinen, met inbegrip van boomgaarden voor eigen gebruik, in 1910 391 H.A. Nemen wij nu alleen de

Foto J. Magielse.

ZAAIMACHINES MET EGGEN AAN HET WERK.

van anderen meer te doen sluiten. Aan het achterhoofd is die muts min of meer vierkant gemaakt.

De Katholieken op Zuid-Beveland volgen wel het nationale costume, doch zijn door eenige bijzonderheden te onderscheiden, misschien onder den invloed van Brabantsche of Vlaamsche drachten. De muts der Rooms-katholieke vrouwen en meisjes is veel grooter, de lange, van de schouders afhangende kant toont u aanstonds het kerkgenootschap aan.

Wij zullen hierbij niet verder stilstaan; het gezegde was genoeg om op die typische kleeding te wijzen, welke zoo geheel past bij dit volk en in dit land.

Zuid-Beveland is door den vruchtbaren kleibodem hoofdzake-

ooft- en fruitteelt voor den handel, de boomgaarden en bessen-tuinen, dan zien wij, dat die in 1900 een oppervlakte innamen van 979 H.A., in 1910 van 1123 H.A. De boomkwekerijen namen toe van 41 H.A. in 1900 tot 66 H.A. in 1910; de warmoezerijen van 16 tot 36 H.A., in dienzelfden tijd. Daarenboven zijn er in 1900 nog ingevoerd bloemkwekerij en bloembollenteelt, welke resp. 120 H.A. en 1100 H.A. in beslag nemen!

Zuid-Beveland is van ouds in de eerste plaats een land geweest van akkerbouw. Tot voor een dertigtal jaren waren de hoofdgewassen: granen, vooral tarwe, meekrap, vlas, bonen en aardappelen. Doch de teelten veranderen met de prijzen der landbouwproducten. De teelt van meekrap, die voor Zeeland en de

Foto J. Magielse.

STOOMDORSCHMACHINE IN WERKING KOOLZAAD-DORSCHEN.

Foto K. H. Verschoor.

DE GROOTE WARINGINBOOM TE WELTEVREDEN.

Bij dezen boom wordt bijna voortdurend door de inlanders geofferd. Aan een overgroot deel van de te Weltevreden verblijvende Europeanen is deze boom zeer goed bekend, hij wekt de belangstelling van elken vreemdeling op.

Zuidhollandsche eilanden zulk een belangrijk handelsproduct opleverde, is vervallen, doordien chemisch bereide verfstoffen de kleurstof, welke meekrap opleverde, vervingen. Omstreeks 1890 was de meekrap teelt er zoo goed als geheel opgehouden. Ook de tarweteelt gaf in dien tijd niet veel voordeel wegens de lage tarweprijzen, die een gevolg waren van het overstromen der Europeesche markt met Amerikaansche tarwe. Doch gelukkig voor den landbouw was de teelt van een nieuw handelsgewas in opkomst, n.l. die van suikerbieten. Voor deze teelt hebben de Zeeuwsche eilanden en ook Zuid-Beveland een uitstekenden bodem. In 1861/70 werd in geheel Zeeland gemiddeld per jaar nog slechts 1649 H.A. met suikerbieten beteeld, doch die oppervlakte nam geregeld toe, tot 4078 H.A., in de jaren van 1871/80, 6874 H.A. van 1881/90, 11845 H.A. van 1891/1900, 13659 H.A. van 1901/05 en 19329 H.A. in 1909.

De teelt van wintertarwe is in Zeeland over het geheel afgenomen; in 1860/70 besloeg die nog 23.580 H.A. per jaar (in geheel Zeeland), in 1909: 12786 H.A. Doch de teelt van haver nam daarentegen toe van 4802 H.A. in 1861/70 tot 10.302 H.A. in 1909. De teelt van boonen nam af, doch die van erwten nam ongeveer in dezelfde mate toe. Ook de teelt van koolzaad nam er af in de laatste veertig jaren; in 1909 werd 1813 H.A. geteeld, ongeveer het vierde gedeelte van voor een halve eeuw. Karwijzaad is er van beteekenis geworden; het beslaat in Zeeland 1131 H.A. Teelt van groenvoedergewassen als klaver en lucerne neemt er toe. Deze laatste cijfers van de toeneming, vermindering en de voortbrenging van eenige producten gelden voor geheel Zeeland, doch in Zuid-Beveland zag men ongeveer hetzelfde verloop.

(Slot volgt).

Dr. H. BLINK.

DE NONNEN.

GROOT en majestueus verhief zich het dennenbosch, hooger dan alle andere bosschen. Het begroeide heuvel en dal en verbeelde zich het halve land te bedekken. „Wij zijn de koningen van 't woud!” zeiden de dennen. En zij ruischten zacht, maar gebiedend als één die de macht in handen heeft en zich daarvan bewust is. „Het is zoo ongezellig en donker bij jelui”, zeide de haag, die het bosch omsloot en bijna in de bloemen stikte. „kijk eens hoe ik glinster, hoe ik ruik! jelui hebt geen enkele bloem, alleen maar verdorde bruine naalden”.

„Bloemen zijn vergankelijk” zeide het dennenbosch. „Nu praal je, — in een maand ben je kaal en dor! —

„Ik heb mijn sprookjes-paddenstoelen. Die komen in den herfst, rood en wit en geel, vergiftig en unheimisch zoodat men er in het donker bang voor wordt. En dan heb ik mijn mos, mijn teer, groen, zacht mos”.

„Het is alles zoo stijf bij jelui” zeide het beukenbosch: één boom naast den andere, en de één precies als den ander — één,

twee, één, twee zooals soldaten in het gelid. Schaduw geven jelui bijna niet, en waar zijn jelui kabbelende beekjes? Waar zijn jelui vogels?

„Waar ben jij in den winter?” vroeg het dennenbosch. „Zie mij aan! Ik ben in den winter even groen als nu — altijd dezelfde, altijd onveranderd. — Geen lawaai, geen geschreeuw — altijd trotsch, rustig, deftig”.

„Het is bij jelui criant vervelend” zeide de wei, „geen bijtje gonst, geen vlinder fladdert”.

„Houdt jij zooveel van je insecten?” vroeg het dennenbosch; „zij knagen aan je wortels, zij eten je blad en je bloemen. Ik houd het met mijn goede vlijtige mieren”.

„God zegene mijn dennenbosch” zeide de boschbaas, „dat verzorgt zichzelf, maakt geen onnodig gedoe en vult mijn kas. Ik wou dat ik niets dan dennen had in al mijn bosschen”.

Op zekeren dag verdwaalde een vlinder in het dennenbosch. Hij was wit met zwarte vlekken en zag er zóó fatsoenlijk en onschuldig uit, dat de oude den op wiens stam hij zich neerzette een gevoel kreeg van behaaglijkheid.

„Wat een lief klein dametje”, zeide de den, „hoe heet u als ik vragen mag?”

„Ik ben een nonnetje”, antwoordde de vlinder, met een fijn, zoet stemmetje. „ik wou alleen weten of ik een paar eieren op uw stam mag leggen”.

„Wel natuurlijk” zeide de oude den, „met het grootste plezier, zooveel als je lust hebt, je ziet er is plaats genoeg.”

„Daar zullen er nog eenigen komen”, zeide het nonnetje bescheiden. „Wij zijn een kleine familie”.

„Gunst!” zeide de oude den, „waarom zouden ze niet?”

En werkelijk kwamen er nog eenige meer. Zoo wat vijftig op den ouden den en even veel op de andere dennen die in de buurt stonden. 's Middags kwam een nieuwe zwerm en den volgende dag ook, en zóó ging het maar door.

De dennen spraken er onder elkaar over en waren verbazend trotsch op die allerliefste inkwartiering. Had een enkele boom toevallig geen vlinder, dan keken de anderen met medelijden en verachting op hem neer. Alle nonnetjes waren buitengewoon bescheiden en dankbaar.

„Jelui bent heusch veel te lief voor ons”, zeiden zij tot de dennen.

„Wij zijn zoo'n voornaam bezoek heelemaal niet gewend” antwoordden de dennen en bewogen ruischend hunne lange takken. Over het algemeen spraken de nonnen weinig en waren uitsluitend bezig met eieren leggen.

„Komen er ook larven?” vroegen de dennen.

„Heel zeker” antwoordden de nonnetjes.

„Wil jelui wel eens zoo goed zijn hierheen te kijken,” riepen de dennen het beukenbosch, de wei, en de haag toe. „Zie jelui wel onze allerliefste vlindertjes?”

„Niet van die praalhanzen zooals de uwen, maar stille, bescheiden vrouwtjes. Zij leggen eieren op onze stammen. Later komen nog larven.”

„Veel geluk!” zeide het beukenbosch. En de wei en de haag zeiden hetzelfde.

Na verloop van eenigen tijd stierven de nonnen. Met een fatsoenlijk zuchtje vielen zij op den grond, de dennen strooiden hunne geurige naalden op hen neder en zongen hun ruischend een graflied toe. Toen kwamen de larven uit en de boomen kregen weer genoeg te zien en te denken.

Mooi waren zij niet. Zij waren zoo wat een duim lang en grijsachtig groen zooals de stammen der dennen. Dan hadden zij stijve haarborstels op beide zijden en een groot hoofd met een paar schrikkelijke uitstekende jukbeenen en twee leelijke gretige oogen.

„Wat verlangen de heertjes? vroegen de dennen.

„Eten, eten, eten!” schreeuwden de larven en daarmede kropen zij langs de takken naar boven en begonnen de naalden op te eten.

„Dat is werkelijk een gezegende appetijt” zeiden de dennen en knikten elkaar toe; „wat doet het er toe of er eens wat naalden verdwijnen?”

En er gingen heusch heel wat naalden weg.

Toen de zomer voorbij was, was de oude den, die de eerste non had te logeeren gehad er heel slecht aan toe, en men dacht dat hij ging sterven. Hij kon zijn naalden tellen en zag er ellendig uit. De andere dennen maakten het niet veel beter.

„Het was toch wel vermoeiend” zeide de oude, „ik geloof niet, dat ik het op mijn leeftijd nog eens aanhaal.”

Ik ook niet, — ik ook niet — ik ook niet — suilde het door het dennenbosch.

Alle larven waren nu poppen geworden, lieve, kleine, bruine poppen, die glansden als brons en goud, wanneer de zon er op scheen.

„Dat is ook mooi” zeide de oude den, maar zijn stem was mat en klankloos.

„Wat is er toch met die prachtige vlinckers gebeurd?” riep de wei.

„Ik zou haast zeggen dat je even kaal en dor bent als ik” riep de haag.

„Het komt mij voor dat je niet zoo groen bent als anders” riep het beukenbosch.

Het dennenbosch antwoordde niet, want het wilde niet klagen, maar gelijk hadden zij. Toen kwam de winter met zijn sneeuw en zijn stormen. Er vielen meer takken dan anders en op een nacht viel de oude den om.

„Dat komt van de nonnen...” Meer kon hij niet zeggen want hij stierf.

Het werd voorjaar en de dennen verzamelden hun laatste krachten en dachten het verzuimde in te halen. Alle takken hadden kleine groen scheutjes gemaakt en met het nieuwe leven ontwaakte nieuwe moed. — „Wij zijn toch nog de koningen van 't woud”, zeiden de dennen.

Maar op den eersten warmen zomerdag sprongen alle poppen als op commando uit hun omhulsel, en de liefste nonnetjes vlogen bij duizenden door het bosch. Zij zagen er zoo netjes en onschuldig uit, als hunne ouders, maar zij waren zoo talrijk, dat de dennen tot in hun wortels sidderden.

„Och neen, — och neen”, smeekten zij, „wij kunnen niet meer, jelui moet een ander logies gaan zoeken.”

„Wij willen maar een paar eieren op uwe stammen leggen,” zeiden de nonnetjes met zachte bescheiden stem.

En terwijl de dennen er tegen protesteerden en hun halfnaakte takken kla-

Foto K. H. Verschoor.

DE LUCHTWORTELS VAN DEN WARINGINBOOM TE WELTEVREDEN.

gend ten hemel hieven, lieten de nonnetjes zich neer op hunne stammen en legden eitjes.

Dan vielen zij van de boomen en stierven als hare moeders, maar geen geurige naalden vielen op hen neer, en geen graflied ruischte over hunne graven, want niemand betreurde ze en waarmede hadden de arme kale dennen kunnen ruischen?

Op hun tijd kwamen ook de larven, en zooveel, dat zij niet te tellen waren.

„Eten! — eten! — eten!” riepen zij.

„Wij hebben geen eten voor jelui”, zeiden de dennen in wanhoop. Maar de larven vielen op de jonge scheuten aan en aten zich dik en vet. Als zij met den eenen tak klaar waren spannen zij een langen draad en verhuisden zoo naar een anderen tak. Als zij vielen kropen zij tegen den stam weer naar boven. Het geheele bosch was de verwijfeling nabij.

„Het is met ons gedaan”, zeiden de dennen.

„Eten — eten — eten!” schreeuwden de larven.

„Mijn heerlijk bosch is door ongedierte verwoest”, klaagde de boschbaas, „wat moet ik beginnen?”

Toen de herfst kwam, verpopten zich de larven en in den winter vielen er zooveel dennen om, als nooit te voren.

Maar toen de zomer kwam was de aanblik zoo treurig dat men zich dien nauwelijks kan voorstellen.

De helft van het bosch was uitgestorven en er kwamen zoo-

veel nonnen dat de dennen als bedekt waren met sneeuw.

Als het waaide, dreef de wind ze ver over het land en op den spiegel van het water in den vijver lagen zij wel een duim dik.

Er kwamen zooveel larven, dat de takken onder hun gewicht bezweken. Zij krioelden door elkaar en de boomen zagen er uit als een levende massa.

De dennen zeiden niets meer. Zij hadden allang de hoop laten varen en wachtten gedwee hun dood af. Elk uur viel er weer een neer en versperde den weg.

De oude boschbaas kon er zich niet meer door heen werken. Hij bleef staan en wrong zich de handen, terwijl de tranen langs zijn wangen vloeiden.

Foto K. H. Verschoor.

DE STAM MET DE LUCHTWORTELS VAN DEN WARINGINBOOM TE WELTEVREDEN.

„Mijn bosch, — mijn bosch, mijn heerlijk bosch”, zeide hij. „Geen mensch is meer in staat je te redden”.

En terwijl hij nog sprak — maar zien kon hij het niet, want hij was oud, en jonge oogen trouwens zouden het met moeite gezien hebben — strekte zich eene helpende, reddende hand naar het dennenbosch uit.

Het zag er uit als kleine zwarte puntjes die in massa's over de dennen zweefden hoog in de lucht, maar feitelijk waren het flinke sluipwespen, die hun angel in de vette nonnenlarven boorden en er hunne eieren in legden. Uit de eieren kwamen jongen en terwijl de jonge nonnen de dennen aten, aten de jonge wespen op hun beurt de jonge nonnen.

Toen de zomer verstreken was, waren er bijna geen nonnenpoppen meer. De huid der larven lag droog en gebarsten op de takken en de wespenpoppen richtten er zich warmpjes voor den winter in.

Het volgende vóórjaar waren er slechts weinig nonnen, maar een kolossale massa sluipwespen.

De boschbaas ging door het bosch. Naast hem liep een man met een bril op en een botaniseertrommel.

Dat was er een die meer verstand van dieren en planten had, dan van menschen en die gekomen was om de vreeselijke verwoesting aan te zien die hier geschied was.

De boschwachter vertelde hem hoe schitterend schoon het bosch vroeger was geweest, en toonde hem hoe de boomen nu hot en her over elkander lagen en bramen en varens er tusschen voortwoekerden.

Het was er stil als het graf en de zon brandde op de doode verdorde takken.

„Nu is het voorbij”, zeide de boschbaas, „maar het bosch is voor het grootste deel vernield”. „Verleden jaar om dezen tijd was het wit van de nonnen. Dit jaar is er bijna geen een, ik begrijp niet hoe dat mogelijk is”.

„Dat hebben de sluipwespen gedaan”, zeide de man met den bril en legde den boschbaas uit hoe dat geschied was.

„God zegene die wespen”, zeide de boschbaas, „dat zijn de beste nuttigste diertjes die Hij geschapen heeft!”

„Die zijn ook al geen haar beter dan de nonnen”, zeide de vreemdeling, „zij hebben allen hetzelfde recht om te leven”.

„Wilt u den draak met mij steken?” vroeg de boschbaas.

„En de dennen zijn geen haar beter dan de nonnen”, voer de vreemdeling voort. „Den eenen zijn dood, is den ander zijn brood”.

„Zoo iets gekks heb ik nog nooit gehoord!” stooft de boschbaas op.

Maar de man met den bril en de botaniseertrommel ging rustig op een boomstam zitten en keek in het bosch rond.

„Ik zal u eens wat zeggen”, sprak hij, „er waren hier te veel dennen. Toen kwamen de nonnen en verdelgden ze. Toen waren er weer te veel nonnen. Dat zou men in Duitschland de „Polizeiordnung” der natuur noemen.”

„Kijk maar eens naar boven in de lucht, wat een ongehoorde massa sluipwespen niet waar?”

„Zij moeten sterven zonder hunne eieren gelegd te hebben, omdat zij niets vinden waarin zij ze leggen kunnen. U kunt mij gerust gelooven, de wespen zouden graag willen dat het heele bosch vol nonnenlarven was.

„En ik wensch niet liever dan dat het vol dennenboomen stond”, zeide de boschwachter.

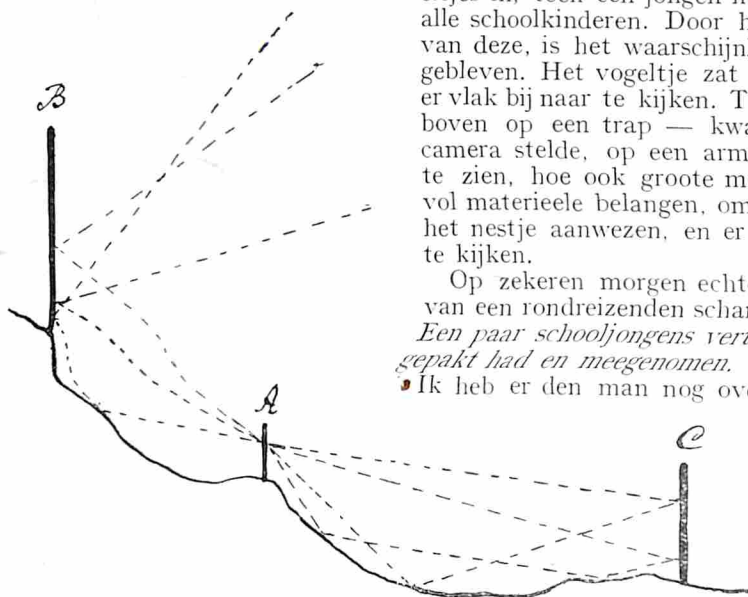
„De dennen komen terug”, zeide de vreemdeling, „en dan de nonnen, en dan de sluipwespen en zoo voort, zoolang de aarde zal bestaan. Anders waren er immers niets dan dennen op de heele wereld.”

Naar het Duitsch, van C. E.

ECHOVERSCHEIJNSELEN.

ONDERSTAAND schetsje, dat we in „die Woche” vonden, geeft een duidelijke verklaring van het feit, dat men op golvend terrein geen echo verwachten kan van hooger gelegen plaatsen. Daarentegen blijkt hoe de voorwaarden voor het ontstaan van een echo het meest gunstig zijn wanneer de hindernis, die den geluidsstraal terugkaatsen doet naar het oor van den spreker, lager gelegen is dan de waarnemer zelf.

De geluidsstralen volgen, van de geluidbron A uitgaande, bij het stuiten op het terrein op de hindernissen B en C de uitgestippelde wegen, waarbij, — zooals bekend is, — de terugkaatsingshoeken steeds even groot zullen zijn als de hoeken van inval. Het naar B gerichte

geluid gaat in de ruimte boven den waarnemer verloren. De naar C gerichte golven vinden gelegenheid als echo terug te keeren naar het punt van uitgang.

Op vlak terrein zou men, in de richting van een op minstens 18 meters afstand gelegen, oprijzende wand sprekend, steeds het geluid als echo moeten vernemen. De minste hindernis echter, die de teruggekaatste straal ontmoet, doet afleiding ontstaan, die de waarneming van het echoverschijnsel doet mislukken. De uitholling van den bodem tusschen A en C begunstigt daarom sterk de kans dat een gedeelte van het geluid naar den spreker terugkeeren kan. G.

Foto J. Vijverberg.

BROEDENDE GRAUWE VLIEGENVANGER.

DE GRAUWE VLIEGENVANGER.

(MUSCIAPA GRISOLA).

EEN aardig staaltje van geringe schuwheid voor den mensch doet in No. 19 van „Buiten” (4de Jaargang) een afbeelding naar een mijner foto's zien: Een nest met jonge vliegenvangertjes in een bloempot. Verleden zomer (1910) mocht ik daarvan een ander treffend staaltje zien. Op nauwelijks 2 M. hoogte, tusschen het onderste zijtakje en den stam in, had zoo'n vogeltje zijn nestje in een populier gebouwd.

Dit op zichzelf is nu zoo'n bijzonderheid niet, maar men moet weten, dat de boom stond aan een bijzonder drukken verkeersweg (het nest aan de wegzijde); aan den overkant stopte tienmaal per dag de stoomtram, met zijn gerook en gesmook en verkeer van reizigers. En wat niet het minst wil zeggen, de boom stond langs de heining van het schoolplein met dag aan dag zijn drukte en geschreeuw van honderd kinderen. Een armlengte hooger slechts en het nest was zeker verborgen gebleven. Hoe open en bloot het ook zat, toch duurde het wel een week, voor het gezien werd. Er lagen tenminste al vier eitjes in, toen een jongen het vond. 's Anderendaags wisten het alle schoolkinderen. Door het onder bescherming te stellen juist van deze, is het waarschijnlijk daarna nog drie weken gespaard gebleven. Het vogeltje zat rustig te broeden, ook al stond men er vlak bij naar te kijken. Toen ik het zou kieken, — mijn toestel boven op een trap — kwam het op zijn nestje, terwijl ik de camera stelde, op een armlengte afstands. En aardig was het te zien, hoe ook groote menschen — anders te veel het hoofd vol materiele belangen, om naar een vogel om te zien — elkaar het nestje aanwezen, en er met plezier een poosje naar stonden te kijken.

Op zekeren morgen echter heeft het noodlot, in de gedaante van een rondreizenden scharenslijper de hand op het nestje gelegd. Een paar schooljongens vertelden mij, dat die het makke vogeltje gepakt had en meegenomen.

Ik heb er den man nog over aangesproken, doch hij zei, dat hij het vogeltje weer had laten vliegen, wat later bevestigd werd. Intusschen heb ik 't makke beestje niet teruggezien. Aan den avond van dien dag lagen er twee doode jongen met nog twee eitjes in het nest.

J. V.